

روانشناسی رشد

اختصاصی

❖ **تعریف رشد:** تمام تغییر و تحولات جسمی، شناختی و روانی اجتماعی که از زمان تشکیل شدن سلول تخم تا هنگام مرگ در انسان روی می‌دهد.

روان شناسی رشد تمام تغییرات و تحولات جسمی، ذهنی و عاطفی اجتماعی را مطالعه می‌کند و به تمام مراحل رشد انسان مربوط می‌شود؛ ولی بیشترین توجه آن به دوره **کودکی و نوجوانی** است.

رسش یا پختگی: به تغییرات از پیش تعیین شده **ژنتیکی و مستقل از تغییرات محیطی** گفته می‌شود و امکان یادگیری‌های مختلف را برای موجود زنده فراهم می‌کند. رسش به معنی آمادگی زیستی است که خود مبتنی بر یک نقشه ژنتیکی است و به جنبه‌های جسمی و بدنی اشاره دارد.

یادگیری: تغییرات نسبتاً پایداری که ناشی از تجربیات فرد است.

نمو: برنامه از پیش تعیین شده که حالت افزایشی دارد و از هنگام لقاح تا نوجوانی ادامه دارد

نکته: پختگی به تجربه‌ها یا شکل‌گیری خاصی نیاز ندارد؛ اما یادگیری به رشد جسمی و پختگی وابسته است.

جمع بندی تعاریف فوق: رشد حاصل جمع رسش، نمو و یادگیری است که شامل تغییرات کمی و کیفی است و از زمان لقاح تا مرگ ادامه دارد.

اهداف روان شناسی رشد: ۱. توصیف و پیش بینی رفتار ۲. شناسایی تاثیرات هنجاری و غیر هنجاری ۳. کمک به زندگی بشر

Δ **زمینه‌های اصلی رشد یا سه جنبه مهم فرایند رشد:**

۱. **رشد جسمی:** تغییرات در اندازه بدن ظاهر و عملکرد سیستم بدن، توانایی‌های حرکتی و...

۲. **رشد شناختی:** تغییرات در توانایی عقلانی و در حوزه فعالیت‌های ذهنی مانند ادراک، حافظه، تفکر، احساس استدلال، زبان، توجه و...

۳. **رشد روانی اجتماعی:** تغییرات در شخصیت، روابط میان فردی، روابط با دیگران

❖ **نظریه‌های مختلف و موضوعات اساسی در مورد رشد:**

☐ **رشد پیوسته است یا گسسته؟**

روانشناسان دو دیدگاه در مورد رشد دارند، عده ای رشد را پیوسته و عده ای دیگر رشد را ناپیوسته میدانند.

رشد پیوسته (خطی): به تأثیر محیط و اجتماع و عوامل بیرونی در فرایند رشد اهمیت بیشتری می‌دهند و

معتقد هستند که به مهارت‌هایی که از آغاز تولد وجود داشته به تدریج افزوده می‌شود. تنها فرق بین کودکان

و بزرگسالان را در مقدار و یا پیچیدگی رفتار می‌دانند؛ بنابراین رشد را یک‌روند **کمی** در نظر می‌گیرند.

در این دیدگاه، پیوسته کودک منفعل هست و به تفاوت‌های فردی اهمیت نمی‌دهند، کودکان شباهت زیادی به بزرگسالان دارند.

یعنی رشد مرحله ندارد، پیوسته و تدریجی است.

مانند جان لاک، واتسون، پاولف، اسکینر (رفتارگرایان)، بندورا (نظریه‌های یادگیری اجتماعی) نظریه پردازش اطلاعات خبرپردازی، نظریه بوم‌شناسی فن برنر

☒ کلیدواژه‌های مرتبط با رشد پیوسته: محیط، مکانیسمی (ماشینی)، یادگیری (معلم و مربی)، آموزش، تجربه (تربیت)، اجتماع، بیرونی، کمی

رشد گسسته: این دسته از روانشناسان رشد را مرحله‌ای و ناپیوسته به صورت پلکانی می‌دانند و بر مرحله‌ای بودن رشد، تاکید دارند که در هر مرحله **تغییرات کیفی** در احساس، رفتار و تفکر فرد ایجاد می‌شود.

✓ اینان به تاثیر وراثت (سرنوشت)، رسش و ثبات در فرایند رشد اهمیت بیشتری می‌دهند.

✓ اینان عقیده دارند که رشد فرایندی ناپیوسته است که در مقطع خاصی آگاهی‌ها و مهارت‌های جدیدی در فرد آشکار می‌شوند.

☒ کلیدواژه‌های مرتبط با رشد ناپیوسته: وراثت، ارگانیسمی (وجود)، ذات، رسش، ژنتیکی، ثبات (ثبیت)، طبیعت (سرشت)، درونی، کیفی

از مهم‌ترین نظریه پردازان رشد ناپیوسته ← روسو هست که برای اولین بار اصطلاح رسش و مرحله رو استفاده کرد.

❖ تفاوت نظریه رشد پیوسته و رشد ناپیوسته:

➤ نظریه‌هایی که رشد را پیوسته میدانند معتقدند به مهارت‌هایی که کودک از بدو تولد داشته، افزوده میشود بنابراین فرق کودک و بزرگسال در **مقدار و پیچیدگی رفتار** است. مثلا توانایی یک کودک در دسته بندی اشیا خیلی شبیه بزرگسالان است اما او فقط نمی‌تواند این مهارت را به اندازه ما با دقت و پیچیدگی انجام دهد.

➤ اما نظریه‌های که رشد با ناپیوسته میدانند معتقدند در هر مرحله از رشد تغییرات کیفی در رفتار و احساس و تفکر انسان ایجاد میشود و بنابراین فرق بین کودک و بزرگسال در **شیوه رفتار، تفکر و احساس** است. لذا در هر دوره سنی رفتار و احساس کودک منحصر به فرد و کاملا متفاوت با بزرگسالان است.

مثلا یک کودک نوباوه توانایی درک و سازماندهی رویدادها را ندارد، اما یک رشته مراحل رشدی را طی میکند و هرکدام از این مراحل ویژگی‌های خاصی دارند که او را به بالاترین سطح از درک می‌رسانند.

☒ روان شناسانی که می‌گویند **رشد ناپیوسته** و دارای مرحله است روی پارامترهای **وراثت** تاکید می‌کنند و نظریه خودشون بر اساس این مبانی استوار است. یعنی رشد دوره ای، پلکانی و گسسته است و به تفاوت‌های فردی توجه شده است. این نظریه پردازان به اصطلاح رشدگرا هستند.

☒ روان شناسانی که می‌گویند **رشد پیوسته** است و دارای مرحله نیست، تاکیدشان روی **محیط** است یعنی رشد مرحله ندارد، پیوسته و تدریجی است. این روان شناسان به تفاوت‌های فردی توجه ندارند و می‌گویند کودک در مقابل محیط، منفعل است.

نکته: از این به بعد هر جا که روان شناسی نظریه اش دارای مرحله بود، بدونین که اون رشد رو ناپیوسته می‌دونه و تمامی پارامترهای مربوطه رو قبول داره که بالا گفتیم.

➤ **مهم‌ترین نظریه‌های طرفداران رشد گسسته:**

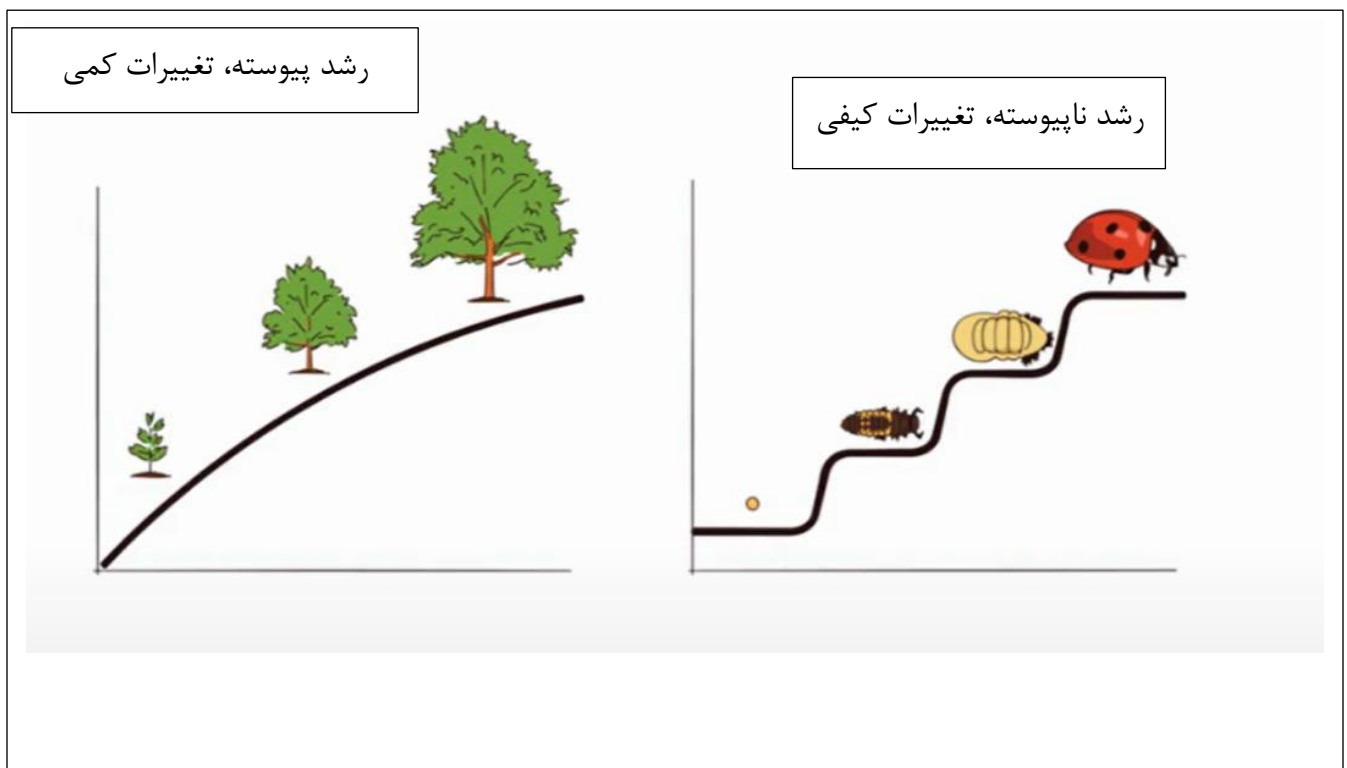
نظریه طبیعت گرایی روسو

نظریه شناختی پیاژه

نظریه روانی اجتماعی اریکسون

نظریه رشد اخلاقی کلبرگ

نظریه نمو یافتگی گزل

مرحله: تغییرات کیفی در تفکر، احساس و رفتار کردن که دوره‌های خاص رشد را مشخص می‌کند. در نظریه‌های مرحله‌ای رشد مانند بالا رفتن از پلکان هست.

صفت توحیدی: هر مرحله باید تمام خصوصیات مرحله قبل را نیز داشته باشد به عبارتی هر مرحله باید تمام خصوصیات مرحله قبلی را +بعلاوه خصوصیات مرحله جدید داشته باشد که این یکپارچه شدن خصوصیات در مرحله جدید را صفت توحیدی می‌نامند و از ملاک‌های مرحله‌ای بودن یک تغییر می‌باشد

☒ یک دوره رشدی وجود دارد یا چند دوره؟

دیدگاه‌های مرتبط به یک مرحله رشدی معتقدند که مراحل رشدی جهان شمول است و در همه افراد یکسان است.

دیدگاه‌های مرتبط با رشد چند دوره‌ای معتقدند که رشد از فرهنگی به فرهنگی دیگر و از فردی به فردی دیگر متفاوت است.

☒ یکی دیگر از مسائل مهمی که در رشد مطرح میشود، مساله طبیعت و تربیت است.

☒ طبیعت مهم‌تر است یا تربیت؟ مهم‌ترین سؤال در روان‌شناسی رشد است

✓ طبیعت: همان ویژگی‌های زیستی و فطری، یعنی اطلاعات ارثی که در لحظه لقاح از والدینمان دریافت می‌کنیم است.

✓ تربیت: نیروهای مادی و اجتماعی است که ساختار زیستی و تجربیات روانی ما را قبل و بعد از تولد تحت تأثیر قرار می‌دهد.

✓ نظریه‌های مختلف بر اساس تأکیدی که بر طبیعت یا تربیت دارند طبقه‌بندی می‌شوند.

✓ هر قدر نظریه‌ای بر نقش وراثت تأکید بیشتری داشته باشد، بر ثبات وضعیت انسان باور بیشتری دارد؛ به **ثبات** ویژگی‌های افراد تأکید میکنند و از نظر آنان **وراثت** عامل مهمی در رشد است (مثلاً کسی که بصورت وراثتی توانایی کلامی بالایی دارد، در سنین بالایی نیز اینگونه می‌ماند و تغییر نمی‌کند، ثبات دارد) به این روان‌شناسان رشدگرا می‌گویند.

متقابلاً نظریه‌هایی که به نقش محیط تأکید دارند بر انعطاف پذیری و تغییر باور دارند.

○ ژان ژاک روسو: پدر روان‌شناسی رشد: صاحب نظریه فطری رشد: تأکید بر رشد و مرحله در رشد: از کودک با عنوان وحشی‌های اصیل یا وحشی‌های بزرگوار یاد می‌کند و کودک را فعال می‌داند.

➤ دیگر نظریه پردازانی که بیشتر به تربیت معتقدند، به انعطاف پذیری و عدم ثبات ویژگی‌های افراد تأکید میکنند، از نظر این دسته محیط و تربیت سهم عمده‌ای در رشد افراد دارند
اینها محیط‌گراها هستند که محیط را در شکل‌گیری الگوهای رفتاری افراد سهیم می‌دانند
○ جان لاک: پدر محیط‌گرایی، نظریه لوح سپید (تأکید بر یادگیری و محیط و کودک را منفعل می‌داند)

← پس

طبیعت (وراثت) ● ثبات

تربیت (محیط) ● عدم ثبات و انعطاف پذیری

❖ دیدگاه عمر

این دیدگاه درباره مواردی که در بالا گفته شد، نظر متعادل‌تری دارد و معتقد است تغییرات رشد هم پیوسته هست هم ناپیوسته، هم طبیعت و هم تربیت با هم نقش یکسانی در رشد دارند.

ΔΔ خلاصه درس نامه یک روان‌شناسی رشد

✓ تعریف رشد: تمام تغییرات و تحولات از لقاح تا مرگ.

زمینه‌های اصلی رشد: ۱. جسمی ۲. شناختی ۳. روانی-اجتماعی

ویژگی‌های تغییرات رشدی: ۱. سیستماتیک بودن ۲. تداوم داشتن

تعریف روان‌شناسی رشد: یک شاخه از روان‌شناسی که تمام تغییرات و تحولات را از لقاح تا مرگ مطالعه می‌کند.

اهداف روان‌شناسی رشد: ۱. توصیف و پیش‌بینی رفتار ۲. شناسایی تأثیرات هنجاری و غیر هنجاری

۳. کمک به زندگی بشر

❖ مفاهیم کلیدی در روان‌شناسی رشد:

۱. بزرگ شدن یا رشد جسمی مثل افزایش قد و وزن

۲. رشد: یعنی تغییرات از پیش تعیین شده ژنتیکی و مستقل از تاثیر محیط

۳. یادگیری: تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار بر اثر تجربه

۴. نمو: یعنی یک برنامه ژنتیکی از هنگام لقا تا نوجوانی

ΔΔ تاریخچه روان شناسی رشد

✓ قرون وسطی: اریه _ نظریه پیش ساخت گرایی

✓ قرن شانزدهم: پروتستان ها _ شیوه های خشن فرزند پروری

✓ قرن هفدهم: جان لاک _ نظریه لوح سپید

✓ قرن هجدهم: ژان ژاک روسو _ نظریه فطری رشد

✓ قرن نوزدهم: داروین _ نظریه تکامل گرایی

✓ قرن بیستم _ استنلی هال _ آغازگر جنبش مطالعات هنجاری در کودکان با استفاده از پرسش نامه

داروین: پیشگام مطالعه علمی کودک: نظریه تکامل گرایی: تأکید بر دو اصل: ۱. انتخاب طبیعی ۲. بقای اصلح
استنلی هال: بنیان گذار جنبش مطالعه کودک پدر روان شناسی بلوغ و نوجوانی: آغازگر جنبش مطالعات هنجاری در کودکان

Δ هال به همراه آرنولد گزل که پدر روان شناسی کودک بود: رویکرد مطالعه هنجاری کودک

Δ آلفرد بینه: جنبش آزمون روانی

ΔΔ موضوعات اساسی در روان شناسی رشد:

۱. طبیعت مهم تر است یا تربیت؟

۲. رشد پیوسته است یا گسسته؟

۳. یک دوره رشد وجود دارد یا چند دوره؟

ΔΔ کلیدواژه ها در طرفداران رشد پیوسته: رشد به صورت خطی، بدون مرحله، بون پله، تأکید بر محیط،

تجتماع، منفعل، به تفاوت های فردی اهمیت نمی دهند، رشد کمی است، پدر محیط گرایی: جان لاک با نظریه سرلوح سپید.

ΔΔ کلیدواژه ها در طرفداران رشد ناپیوسته: گسسته، رشد به صورت پلکانی، تأکید بر وجود مرحله، تأکید

بر وراثت و ثبات، ژنتیک، طبیعت، رمانتیک، کیفی، تفاوت های فردی، عوامل درون زاد که ژان ژاک روسو: پدر طبیعت گرایی با نظریه سرشتی رشد

✓ مرحله: تغییرات کیفی در تفکر احساس و رفتار کردن که دوره خاصی از رشد را مشخص می کند.

- ✓ روش علمی: کلیه شیوه‌های عینی و تکرارپذیر برای جمع آوری داده‌ها و آزمون فرضیات.
- ✓ فرضیه: یک پیش بینی نظری درباره جنبه‌هایی از تجربه
- ✓ نظریه: مجموعه‌ای از اظهارات منسجم که رفتار را توصیف، تبیین و پیش بینی می‌کنند.
- ✓ رشد از نظر روسو؟ ناپیوسته
- ✓ رشد از نظر جان لاک؟ پیوسته
- ✓ زمینه‌های اصلی رشد: ۱. رشد جسمی ۲. رشد شناختی ۳. رشد روانی-اجتماعی
- ✓ سه فرایند مهم رشد؟ ۱. بزرگ شدن یا رشد جسمی ۲. پختگی یا رسش ۳. سازگار شدن یا یادگیری
- ✓ نظریه‌هایی که دیدگاه ناپیوسته را قبول دارند چه مفهومی را شامل می‌شوند؟ مرحله
- ✓ مرحله چیست؟ تغییرات کیفی در تفکر، احساس و رفتار کردن که دوره‌های خاص رشد را مشخص می‌کند.
- ✓ تغییرات پیوسته: افزودن تدریجی مهارت‌های یکسانی که از ابتدا وجود داشتند.
- دیدگاه پیوستگی؟ نوباوگان و کودکان و بزرگسالان به دنیا می‌آیند و فرق بین کودک و بزرگسال در مقدار یا پیچیدگی رفتار است.
- ✓ دیدگاه ناپیوستگی؟ نوباوگان و کودکان شیوه منحصر به فرد تفکر و احساس و رفتار کردن را دارند.
- ✓ هدف روان‌شناسی رشد؟ مطالعه چگونگی تغییرات برخی ویژگی‌ها و ثبات برخی دیگری از ویژگی‌ها

سوالات تستی درس نامه یک

۱- اگر نظریه‌ای مبتنی بر رشد یعنی برنامه سنی مشخص باشد آن را نظریه..... می‌نامیم.

- الف) پردازش اطلاعات
ب) تکاملی
ج) محیط‌گرا
د) مرحله‌ای

۲- ژان ژاک روسو کدامیک از دیدگاه‌های زیر را محور کار خود قرار داد؟

- الف) اراده‌گرایی
ب) کارکردگرایی.
ج) طبیعت‌گرایی
د) محیط‌گرایی

۳- اینکه هر مرحله رشدی باید تمام ویژگی‌های مرحله قبلی را داشته باشد بیانگر کدام ویژگی مرحله است؟

- الف) تعالی ثبات
ب) تعادل
ج) اتمام
د) صفت توحیدی

۴- کدام یک از مفاهیم رشدی برگرفته از اندیشه‌های ژان راک روسو بوده است؟

- الف) نقش‌پذیری
ب) دلبستگی
ج) سرمشق‌گیری
د) رشد زیستی

پاسخنامه تشریحی درسنامه ۱

سوال ۱: پاسخ: گزینه د، مرحله‌ای، اگر نظریه‌ای مبتنی بر رسش باشد نظریه مرحله‌ای است. روسو معتقد بود رشد به صورت مرحله‌ای و ناپیوسته و بر اساس رسش ایجاد می‌شود.

سوال ۲: پاسخ) گزینه ج، طبیعت‌گرایی، روسو بنیان‌گذار مکتب طبیعت‌گرایی بود.

سوال ۳: پاسخ: د، هر مرحله باید تمام ویژگی‌های مرحله قبلی را داشته باشد این یکپارچه شدن خصوصیات در هر مرحله جدیدی را صفت توحیدی نام دارد.

سوال ۴: پاسخ) د، رسش زیستی

در فلسفه روسو، دو مفهوم اساسی وجود دارد که بسیار بر آن تاکید می‌شود یکی رسش و دیگری مرحله